

הלוחמה האורבאנית - שכס, עזה, בגדד

**מה ניתן ללמוד מהלחימה נגד הטרור והגרילה בפקמ"ז/
איו"ש/חטמ"ר שומרון בשכס? ועד כמה זה חשוב ללחימת
צה"ל באזורים אורבאניים בזירות המבצעים צפון ודרום.**

אע"ץ אל"ם (מיל') גיורא סגל מפקד המעבדה התפיסתית

הקדמה

תופעת המלחמה הוגדרה בשנים האחרונות על-ידי חלוקה ללוחמה סימטרית וללוחמה א-סימטרית. חלוקה זו מייצגת את שני המרכיבים העיקריים של תופעת המלחמה, ומכאן הם מחייבים בחינה מקצועית קבועה.¹ עימותים בין מדינות עלולים להתפתח למלחמה קונבנציונאלית שבמקביל לה או בעקבותיה יתרחש עימות בעל מאפיינים א-סימטריים. כך היה במלחמת המפרץ השנייה "חירות לעיראק", כך, אם כי בצורה שונה התפתח העימות באפגניסטן בין הרוסים למוג'הדין בשנות ה-80 וכך באפגניסטן בעקבות אירועי ה-11 בספטמבר 2001. המעבר מלחימה נגד אויב קונבנציונאלי ללחימה נגד טרור וגרילה הוא מעבר ישיר. ובאזורנו, ההבנה שהעימות המוגבל² מתרחש במקביל למלחמה הקונבנציונאלית קיימת כבר זמן רב. המעבר הזה אינו קל, אבל הוא נחלתם של הכוחות הלוחמים כבר זמן רב. לכן, הרעיון ללמוד מהלחימה בחטמ"ר שומרון ובעיר שכס במיוחד, לצורך הקשר אופרטיבי כולל של לוחמה אורבאנית בזירות המבצעים של צה"ל, הוא רעיון נכון. מחקר משותף זה של המעבדה התפיסתית עם חטמ"ר שומרון, מבטא את הרעיון הזה.

¹ ראה מאמר שלי בעדכן האסטרטגי של המכון למחקרי ביטחון לאומי (INSS), על חיוניות התמרון בעימות א-סימטרי. בנוסף, עיקרון המאזניים, בו מדובר על איזון בין שני סוגי עימות אלה, הקיימים תמיד בתופעת המלחמה, מחייב התייחסות בכל הנוגע לבניין והפעלת הכוח, כדי להגיע מוכנים לכל סוג של עימות. באשר למלחמה הגרעינית, נתייחס בנפרד. ראה: "הרכבי, מלחמה ואסטרטגיה".

² בתורת צה"ל מגדירים את העימות הא-סימטרית כעימות מוגבל.

יוזמתה של חטיבת שומרון לחקור את מרחב הלחימה שלה, ראויה להערכה רבה, והשילוב של המחקר הזה בבניית התפיסה הכוללת של הלוחמה במרחבים אורבאניים - מתבקש. דגם זה של עבודת המעבדה התפיסתית (מת"ס) עם פקמ"ז/איו"ש/חטיבת שומרון על נושא בעל היבטים משותפים לזירות המבצעים של צה"ל, הוא אחד משיטות המחקר החשובות במת"ס. יתרונו המובהק של צה"ל, הוא ביכולתו לגעת בשטח וללמוד ממפקדי השטח, באופן בלתי אמצעי, את האתגרים המבצעיים ואת הפערים המבצעיים. עבודה זו של פקמ"ז/איו"ש/חטמ"ר שומרון, משתלבת בפיתוח תפיסות מבצעיות משותפות (שילוביות) ללוחמה במרחבים אורבאניים, נגד אויב המשתמש במרחב האורבאני ובתת-הקרקע כתווך מבצעי.

בתולדות הלחימה, המרחבים האורבאניים זכורים כמקומות בהם הקרבות היו אינטנסיביים ביותר. הלחימה בשטחים עירוניים היא לחימה קשה שבה למגן יש יתרונות רבים על התוקף, והלוחם המקומי זוכה בה ליתרון מעצם היכרותו את מרחב הלחימה. מגמת העיור מתגברת באזורנו, ונראה כי עיקר הלוחמה העתידית של צה"ל כנגד גרילה וטרור וכנגד אויב קונבנציונאלי תתרחש במרחבים אורבאניים. איום הגרילה והטרור גובר בשטח הבנוי, כתוצאה מהשילוב המוצלח שבין לוחמי הגרילה ועקרונות לוחמת הגרילה, השטח הבנוי על מרכיביו העל-קרקעיים והתת-קרקעיים, והאוכלוסייה האזרחית. גם האיום הקונבנציונאלי נהנה מאותם היתרונות, הן בלוחמה סדורה והן בלוחמה באורח בלתי סדור.

מתודולוגיה

האתגר הוא שימוש בערים באיו"ש - העיר שכם במקרה זה - כמודל ללמידה מבצעית ללוחמה אורבאנית. הלמידה המבצעית מחטמ"ר שומרון האחראית על אזור אורבאני בעל מאפיינים כפריים ועירוניים לזירות המבצעים האחרות של צה"ל מהווה מיצוי נכון של ידע מבצעי נדרש.

האתגר יפורק תחילה למרכיבים בסיסיים: האיום; המענה המבצעי; הפערים המבצעיים; והיכולות המבצעיות הנדרשות. הרכבתו מחדש של הפאזל תכוון לענות על השאלה: **מה ניתן לעשות בכדי להשפיע על למידה מבצעית בזירות אחרות.** בתהליך הרכבת הפאזל תוכח חשיבותו של המרחב המבצעי של חטיבת שומרון בכלל, ושל המרחב המבצעי של העיר שכם בפרט, ללחימה אורבאנית בכל זירת מבצעים של צה"ל.

בפרק זה יוצגו הטענות הבאות:

- א. ניתן ללמוד רבות מהמענה המבצעי לאיום הטרור והגרילה שהתפתח באיו"ש בשנות הלחימה האחרונות.
- ב. שכם מהווה מודל ללמידה מבצעית אודות הלחימה בעיר, וניתן להעביר את לקחי הלחימה מהמבצעים בעיר שכם כנגד טרור וגרילה למבצעים בזירות המבצעים של צה"ל.
- ג. הרעיון של השימוש בעיר כמודל ללמידה מבצעית הוא רעיון נכון של חטיבת שומרון ומהווה דגם של תהליך ללימוד האתגרים המבצעיים בלחימה כנגד אויב במרחבים אורבאניים.

האיום

האיום הוא מערכה ארוכה ומתמשכת של התשה, הבאה לידי ביטוי **בהתקפה ישירה על כוחות צבאיים ומרכיבי פעולה אזרחיים שלטוניים, ופגיעה מערכתית עקיפה בכלל מערכות השלטון והממשל, במרקם החיים האזרחיים, ובביטחון האוכלוסייה הישראלית והפלסטינית לקיים חיי שגרה**. האיום ממומש באמצעות פעולות של טרור וגרילה, במגע ישיר ובפעולה מנגד של לוחמה פסיכולוגית, לוחמת מידע, ופגיעה במרקם החיים השלטוני על-ידי ארגוני גרילה, טרור ופשע. האיום בא לביטוי:

- **בהתקפות גרילה וטרור ישירות על כוחות צבא וסיוע אזרחי - המנהל האזרחי** הן מסוג: מטענים - מטעון לסוגיו, המשלב בין זירת מטענים למארב כנגד הכוח הישיר וכוח החילוץ;
- **בהפעלת צלפים - צליפה בשטח הבנוי ובשטח הפתוח;**
- **בירי מהמארב - בשטח הבנוי ובצירי התנועה ממנו ואליו;**
- **בירי תלול מסלול - מרגמות ורקטות;**
- **במתאבדי-נפץ - התקפות של חוליות גרילה על עמדות-מחסומים, נקודות-פיקוח, בסיסים;**
- **בהפעלת מכוניות-תופת בפיגועים משולבים;**
- **בפיגוע משולב של כל הכתוב למעלה, למשל בהתקפה על סוכנות ממשל ועמדת צבא המשלבת את כל האפשרויות: מכוניות תופת, ירי תמ"ס לחיפוי והסחה, ירי ישיר לחיפוי, מתאבדי-נפץ לפגיעה בקהל, וצלפים ומקלענים לפגיעה משולבת-מטענים בכוחות חילוץ. כל האפשרויות רלבנטיות;**
- **בניסיונות לחטוף חיילים ואזרחים - מתיישבים ועובדי ארגוני ממשל וסיוע אזרחי.**

בתוך האוכלוסייה הפלסטינית - האיום בא לביטוי במספר רב של פעולות אלימות על האוכלוסייה עצמה. זאת, כדי להשפיע על מעמדם של ארגוני הטרור השונים; על הממשל/רשות הפלסטינית; ועל ארגונים מקומיים ובינלאומיים.

האלימות באה לביטוי בהפחדת האוכלוסייה שבתוכה מתקיים הטרור, על-ידי סחיטה, אימים, רצח ועוד אמצעים שונים כנגד גורמים משתפי פעולה. משתף פעולה לעניין זה הוא מי שמשתף פעולה עם יריבי או אויבי. בתחילה נגד משתפי הפעולה עם הישראלים, לאחר מכן נגד היריבויות הפנימיות. כל אלה נכללים במערכה מנגד של הטרור.

פוטנציאל האיום באיו"ש ובאזח"ע קשור למידת חופש הפעולה המבצעי של ארגוני הטרור והגרילה, וליכולת התחמשותם. ככל שחופש הפעולה גובר, וככל שיכולת האמלי"ח תגבר כך יהפוך פוטנציאל האיום ממשי יותר. בהקשר לכך, הבנת התנאים המבצעיים הנדרשים לאויב תאפשר להבין את האיום ולהיערך לקראתו.

הכרת המרחב האורבאני לעומק: הכרת החלק העתיק בעיר המזרח-תיכונית - הקסבה - הכרה והבנה של דרכי הפעולה מתוך ובתוך האוכלוסייה, הכרת השימוש בתווך התת-קרקעי כתווך מבצעי משמעותי בשטח האורבאני - כל אלה יאפשרו בניית מענה מבצעי אפקטיבי, גם היום וגם בעתיד. ניתן לשער כי צה"ל נחשף רק לחלק מהפוטנציאל הגלום בשימוש בתווך התת-קרקעי כתווך מבצעי במרחבים אורבאניים. הפעלת הכוח המבצעי בשכם מאפשרת ללמוד על האתגר המבצעי של לחימה בשטח אורבאני מסוג זה בכללותו, ובדגש על התווך התת-קרקעי.

בזירות המלחמה הפוטנציאליות של צה"ל - זירת המבצעים צפון - סוריה ולבנון; זירת המבצעים דרום - רצועת עזה; וזירת המבצעים מרכז - איו"ש, המרחבים האורבאניים הם מרחבים דומיננטיים בהקשר לשטח. הסיבה לכך נובעת מהגברה משמעותית של הלחימה באורח בלתי סדור שמנהל צה"ל כנגד ארגוני הטרור והגרילה במעגלי האיום השונים.

שכם העיר היא מערכת מורכבת, דינאמית, המאפשרת לאזרחים החיים בה לחיות את חייהם מלידתם ועד מותם, תוך שהיא מספקת את כל צרכיהם. הלחימה בשכם היא טבעית לארגוני הטרור והגרילה כמו חייהם בעיר. יכולתם של ארגונים אלה להילחם תלויה ראש לכול באנשים, בארגוניהם השונים, וביכולות המבצעיות העומדות לרשותם: תורת הטרור והגרילה המועברת והנוצרת בשטח; יכולות החבלה-המיטעון לסוגיו; הירי והצליפה; הטקטיקה אותה הם מפעילים; הטכנולוגיה בה הם משתמשים; תרבות חייהם ולחימתם; השימוש בידע הרב הנצבר מהניסיון המבצעי ומההכשרה הצבאית; ובמנהיגות של מפקדיהם.

העיר שכם מספקת לארגוני הטרור והגרילה את כל צרכיהם - האזרחיים, התרבותיים, הכלכליים, והמבצעיים - באופן המאפשר להם לחבר בין כלל המרכיבים המתוארים, לאורך זמן, ברציפות ובסבלנות אין קץ. העיר שכם הייתה שם לפניהם, וקרוב לודאי תהיה שם אחריהם, והמחבלים מנצלים את הקיים בה. בבואנו ללמוד את האיום, עלינו לזכור שהמחבלים נולדו בעיר שכם, להבין את האתגרים המבצעיים, ולתכנן מענה מבצעי נכון.

הלוחמה באזורים האורבאניים חושפת אופי לחימה שאינו מוכר דיו בצה"ל. האיום משלב מלחמת גרילה וטרור המבוססת בחלקה על תשתית תת-קרקעית ענפה, המתבססת על חלקיה הקדומים של עיר, על הקסבאות בערים. ככל שהעיר עתיקה יותר, כך התשתית התת-קרקעית מפותחת בה יותר. מלחמת הגרילה והטרור מתבססת על לוחמי הגרילה עצמם, על האוכלוסייה האזרחית, שבה הם נטמעים, על המרחב האורבאני ועל התשתית התת-קרקעית שלו.

המודיעין ומשמעותו

המודיעין לסוגיו הינו מרכיב חיוני ללחימה כנגד גרילה וטרור בעיר כדוגמת שכם. הספר מתאר זאת היטב.³ הכרת העיר העתיקה של שכם - הקסבה; הכרת האוכלוסייה והתהליכים הדמוגרפיים; המבנה החברתי; הפעילות הכלכלית-פוליטית - כל אלה הם כחומר ביד יוצר המודיעין. מאפייני האוכלוסייה בקסבה של שכם, המסגרת החמולתית-השבטית ומרכיביה הינם משמעותיים בהבנת גורמי הכוח המקומיים. מסגרת חברתית חמולתית זו גוזרת רבות לגבי ההבנה המבצעית של הלחימה באזור הקסבה. היכולת של כוחותינו להשפיע על גורמי כוח מקומיים חשובה לצורך פעולה במרחב. האמריקנים בעיראק, בבגדד, למדו מלקחי הפעולות בשכם ובערים אחרות באיו"ש את חשיבותם של גורמי הכוח המקומיים, והפנו משאבים רבים לרכוש אותם מנטאלית. 'רכש' זה השפיע מאוד על היציבות במרחב הפעולה של הכוחות האמריקניים בצפון-מערב בגדד. התעמקות בספר תאפשר למתכנן המבצעי להבין את הקשר בין האוכלוסייה לבין הבנייה בקסבה - הבנות חשובות, שישפרו באורח משמעותי את התכנון המבצעי.

בלחימה כנגד אויב קונבנציונאלי ניתן להסתפק במודיעין כללי, המושג תוך כדי הקרב על-ידי סיור קרבי, ומשם להמשיך ולאסוף מודיעין בקרב ההיתקלות. בלחימה כנגד גרילה וטרור יש צורך ביכולות מודיעין יומינט, ויזינט וסיגינט ממוקדות -

³ ראה מאמרו של רס"ן וויסאם חאמד בספר זה: **שכם מזווית הראייה הפלסטינית**.

חלקן מראש וחלקן בזמן הפעולה עצמה. יכולות אלה הן קריטיות ליכולת הביצוע של הכוחות. יכולות העיבוד והפענוח של חומרי מודיעין בלוחמה אורבאנית כנגד טרור וגרילה הן מגוונות. איתור אזורי הפעולה של פעילי גרילה וטרור קשה יותר מאיתור יחידות צבא. הסיבה לכך, היא שפעילי הטרור והגרילה משקיעים אנרגיה רבה בהסתתרות. שכם העיר היא דוגמה מצוינת לכך. יכולות ההסתתרות והפעולה בתוך ומתוך הקסבה ממחישות זאת היטב. המודיעין למפקד החטיבה המרחבית מגיע ממספר סוכנויות: מכוחותיו; ומארגונים שונים שיחסי הגומלין בינו לבינם תלויים רבות בקשר האישי אותו מפקד החטמ"ר יוצר עם אותם ארגונים. מבצעי לחימה רבים המוצאים לפועל בזמן קצר, דורשים מודיעין רב ואיכותי בזמן אמת. מעצרים וחקירות וסיגינט איכותי יוצרים מודיעין המאפשר מבצעים עוקבים. התלות במודיעין ללחימה אפקטיבית בעיר כמו שכם, מחייב היכרות טובה של הארגונים, היכרות טובה של גורמי הכוח המקומיים בכל שכונה של העיר, ובעיקר, יכולת בלתי פוסקת לייצור מודיעין למבצעים.

השטח ומשמעותו

הערים המוסלמיות הן בעלות מאפיינים היסטוריים שנוצרו בתקופה הרומית, דרך השלב הערבי הקדום, התקופה הצלבנית והעות'מאנית ועד ימינו. עיצובן הארכיטקטוני של ערים הוא תוצר של תקופות אלה, וככל שהעיר עתיקה יותר כך שכבות הבנייה בה רבות יותר. לפיכך, ערים עתיקות משופעות בסביבה תת־קרקעית מפותחת, עוד לפני התערבותם של האנשים בתקופתנו. שכם אינה יוצאת מהכלל לעניין זה, הגדרת המושג "גיאוגרפיה מבצעית"⁴ מתארת רובד עליון חשוף ורבדים תת־קרקעיים, שבחלקם מנוצלים על־ידי התושבים להתקוממות, וללחימת גרילה וטרור. בשכם חבויים מעל 2,000 שנות היסטוריה.⁵ מרחבים אורבאניים מוגדרים תכופות גם בהתאם לגודל האוכלוסייה: מכפר בן 3,000 תושבים, דרך עיר בגודל של 100,000 תושבים, ועד לאזור אורבאני המיושב על־ידי 10,000,000 תושבים ומעלה. שכם היא עיר גדולה בכל קנה מידה, השוכנת בלב אזור אורבאני.

הקסבה של שכם מייצגת את הקשר בין הגיאוגרפיה העירונית לגיאוגרפיה המבצעית,⁶ כפי שמתואר במאמרו של מח"ט שומרון אמיר ברעם. תכנון וביצוע של

⁴ ראה הגדרתו של מח"ט שומרון אל"ם אמיר ברעם במאמרו על **הגיאוגרפיה המבצעית ומיומנות הלחימה הקסבאית בעיר העתיקה של שכם** בספר זה.

⁵ ראה מאמרו של רס"ן (מיל"י) זאב ח' ארליך (ז'אבו) בספר זה.

⁶ ראה מושג "הגיאוגרפיה המבצעית". המושג "גיאוגרפיה מבצעית" הוגדר על־ידי מח"ט שומרון אל"ם

פעולות צבאיות בשטח כזה, כולל בהכרח היבטים של ניתוח זירתי, קרטוגרפיה וגיאופוליטיקה. מפקדי הכוחות המבצעיים אינם מודעים להיבטים אלה בזמן שהם מתכננים ומבצעים, אך הם נמצאים ומלווים את פעילות הכוחות בכל זמן. הכרה מראש, מבעוד מועד, של ההיבטים הללו תאפשר תכנון מבצעי מתוך הבנה עמוקה של הטופוגרפיה העירונית, ותאפשר הערכת מצב שתוביל לתכנון וביצוע מבצעים המתבססים על הבנת פעולתו של האויב בשטח בו הוא נולד. ניסיון הלחימה בקסבה מועבר מדוד לדור אצל יושביה, והשימוש של ארגוני הטרור והגרילה בשטח העירוני הזה הוא טבעי ומבוסס על ידע רב שנים העובר מאב לבן. הזרים בקסבה אינם מחבלי הפתח והחמא"ס, הזרים הם כוחותינו הנכנסים לעולם מבצעי שאינו טבעי להם, ולא ניתן ללמוד את הגיונו מתוך ההיתקלות. לימוד מבצעי לאורך זמן, ושימוש בספרים וידע תשתיתי כזה יאפשר הכנה והפעלה טובה של הכוח המבצעי.

מיקומה ההיסטורי-גיאוגרפי של שכם; האוכלוסייה האזרחית בשכונות העירוניות במחנות הפליטים ובעיר העתיקה (הקסבה); השימוש הנרחב בתווך התת-קרקעי בעיר רבת-השכבות ההיסטוריות; היכולת הכלכלית של העיר ומוסדותיה - בנקים גדולים וחלפני כספים; השימוש באינטרנט כמרכיב גלובלי בחיים הכלכליים המניעים כספי טרור מכל קצווי עולם - כל אלה הופכים את העיר שכם לעיר פוטנציאלית לשמש כמרכז גרילה וטרור. ואכן, שכם כמרכז טרור (כהגדרתו של מח"ט שומרון), ואולי 'בירת טרור' מאפשרת את קיומה הרצוף והבלתי פוסק של תשתית גרילה וטרור מהמפותחות בעולם.

הלמידה מניסיון הלחימה בשכם חשוב ביותר כתוצאה מאבחנות אלה. כמייצגת עיר מזרח-תיכונית היסטורית, נכון ללמוד משכם למבצעים נוכחיים וללחימה עתידית במקומות נוספים. הקשר בין שכם לעזה קיים בהקשר המודיעיני ובהקשר המבצעי, דרך האוכלוסייה, הארגונים, והמסורת המבצעית של ערי-מבצר. מעבר האוכלוסייה בין איו"ש לאזח"ע, הגם שאינו פשוט כיום, קיים לאורך השנים במידה משתנה. זכורים הימים שהמעבר היה חופשי, והם לא רחוקים. כלומר, הלימוד מאיו"ש לאזח"ע מתקיים ברציפות לאורך השנים בכל הערוצים האפשריים. באותה מידה הקשר בין התנהגות המחבלים באיו"ש להתנהגותם בלבנון או במקומות אחרים גם הוא אינו קשה לאיתור.

השימוש בתת-הקרקע בשטח האורבאני

השימוש בתת-הקרקע בלחימה בשטח אורבאני הוא שימוש מבצעי חשוב לארגוני טרור וגרילה. מטרתו, לשבש את היכולת המבצעית הכוללת של הכוחות הלוחמים בעיר כנגד הגרילה והטרור. השימוש בשטח הבנוי ובתת-הקרקע בשטח הבנוי משרת מספר מטרות. ההסתער והמחסה, בא לידי ביטוי בבונקרים, במרתפים, במעברים תת-קרקעיים בין בניינים, בחללים תת-קרקעיים, המשמשים להסתתרות ולאחסנה של אמל"ח, ועד למנהרות קישור בין אתרי לחימה שונים - שכונות בעיר. **השימוש בתת-הקרקע לצורך פיקוד ושליטה**, בא לידי ביטוי בהקמת חדרי פיקוד ושליטה, במערכות של בונקרים חדשים וישנים, שילוב שבין עתיק לחדש לצורך קיום שגרת פיקוד ושליטה. זאת, תוך הסתתרות לוחמי הארגונים לאורך זמן, תצפית באמצעות מצלמות אזרחיות ורשתות תקשורת פשוטות מתוך החדרים התת-קרקעיים, ושמירת קשר רציפה ככל הניתן באמצעות קשר קווי - נל"ן. **השימוש בתת-הקרקע לצורך לחימה** בשטח הבנוי הוא מגוון: הפעלת מטעני נפץ מתוך עמדות חפורות; מלכוד בתיים באמצעות מלכוד מרתפים; בורות ייקוש; ומנהרות תופת במעברים בין בתיים. יתרונו של המחבל בשטח ערוך לקרב מעין זה, הוא בהיכרותו הקרובה את שטח הלחימה. הצורך המבצעי להסתתר אחרי פעולת טרור או גרילה, מקבל מענה מבצעי בשימוש בתת-הקרקע. קשה הרבה יותר להסתתר בבתים מעל פני הקרקע, בשל אפקטיביות הסריקות של הכוח התוקף.

יתרונות התת-קרקע הגדולים ביותר נמצאים בקסבה של העיר המזרח-תיכונית. החלק העתיק טומן בחובו את ההזדמנויות הגדולות ביותר, ומאפשר לעיר להיות עיר מבצר. המחבל נע בקסבה בביטחון יחסי הנובע מהיכרותו ומתנאי הלחימה הקיימים בקסבה. הביטחון המלא ביכולת המסתור, בשימוש במבנים ובתת-הקרקע לתצפית ולאש, מגבירים את יכולת ההישרדות של לוחם הגרילה.

המענה המבצעי

הלחימה בערים ובכפרים כנגד התקוממות עממית המלווה בגרילה, טרור וארגוני פשע, במרחבים אורבאניים הצפופים באוכלוסייה אזרחית, היא לחימה מורכבת הבאה לביטוי בכמה תחומים בולטים: המודיעין לסוגיו; הפעלת האש; התמרון הקרקעי; המבצעים המיוחדים; הלוחמה הפסיכולוגית; לוחמת המידע ומאמצי השיקום האזרחיים של מרחב הלחימה. האיום מתוך העיר והאזור האורבאני הצפוף

באזרחים מחייב לפעול במספר מאמצי לחימה המאוגדים בשלושה מרכיבים:⁷

- **מרכיב הגנתי** - מאמץ הגנתי כנגד פעולות הטרור והגרילה - הגנת המרחב, הגנת הכוחות.

- **מרכיב התקפי** - מאמץ התקפי ממוקד מודיעין, ומשבש בהעדר מודיעין, מבצעים התקפיים רגילים ומיוחדים לפגיעה ביכולת הטרור והגרילה. בתוך מרכיב זה נמצא משולב את מאמץ הל"פ והלוח"מ. השילוב בין לוחמת-מידע לבין פעולה קונקרטית יוצר אמינות רבה מאוד למבצעים.

- **מרכיב הפעילות האזרחית** - מאמץ אזרחי הכולל את מרכיב התאום הביטחוני המקומי, ואת מרקם החיים במרחב: אבטחת הפעילות האזרחית, הבטחת השירותים החיוניים לאוכלוסייה, הבטחת פעילות התשתיות האזרחיות ההכרחיות, הבטחת שירותי הממשל/המנהל האזרחי, והבטחת הפעילות הכלכלית של תושבי האזור.

המענה המבצעי ברמה האסטרטגית והטקטית מחייב לשלב ברמת החטיבה את היחידות הצבאיות, את ארגוני מודיעין, ואת הארגונים העוסקים במינהל האזרחי לתלכיד אחד. **המפקד הוא אחד**, המח"ט, ובמקום בו ההגדרה אינה ברורה, על המח"ט להגדיר אותה ולקבוע שהוא המפקד היחיד במרחב האחוריות. הסמכות והאחריות לפעולה במרחב החטמ"ר היא רק שלו.

המרכיבים הללו מופיעים כיום במידה משתנה בלחימה בערים הפלסטיניות באיו"ש ובאזח"ע, בעיראק ובאפגניסטן. המשימה המבצעית האופיינית של הדרג הפוקד על העיר בלחימה כנגד גרילה וטרור בעיר מזרח-תיכונית, מחברת בין שלושת המרכיבים הללו. ניתן להבחין בצורך בפעולה כזו בעיר שכס. במאמרו "עקרונות וכללים לחימה בטרור במרחב שומרון", בספר זה, מדגיש המח"ט הכותב: "יוזמה והתקפיות ואיתור הזדמנויות מבצעיות - מרכיב התקפי, מרכיב הסיכול; צעד אחד לפני הפח"ע: הכרחיות שיתוף הפעולה בין החיילות השונים ובין הארגונים השונים הפועלים במרחב העיר; עליונות המודיעין; ניצול הקרקע והטקטיקה; הגנה על היישובים היהודיים, האוכלוסייה האזרחית הפלסטינית, הארגונים האזרחיים וארגונים בינלאומיים".

המיומנות המבצעית הנדרשת ללחימה בעיר ובקסבה היא גבוהה ומחברת בין מרכיבי הכשרה וניסיון מבצעי רבים. הבנת השטח בהקשרו המבצעי, מהו הקשר בין

⁷ מרכיבים הללו מופיעים כיום במידה משתנה בלחימה בערים פלסטיניות באיו"ש ובאזח"ע, בעיראק (בגדד, כרבלא, נג'ף, ערים אחרות) ובאפגניסטן. ראה במסמך: האלוף גדי איזנקוט, **תמורות ואתגרים בלחימה נגד הטרור**, מאי 2005. ראה גם, בתקנון האמריקני FM-3-24

הגיאוגרפיה המבצעית לבין 'העקרונות והכללים ללחימה בשטח קסבאי צפוף מאוד'?⁸ הלחימה כנגד טרור וגרילה במבצעים בתוך השטח האורבאני נועדה להערים על אויב הגרילה והטרור ולהוציאו משיווי משקלו. שימוש בהטעיה והונאה, בלוחמה פסיכולוגית ובמבצעי מידע, שאופיים נוגע להפצת שמועות ולמניפולציה של האוכלוסייה באזור הלחימה, הוא הכרחי. שימוש במרכיבי תקשורת ומדיה מכל הסוגים כדי להשפיע על תנאים מבצעיים למבצע סיכול או מעצר, הוא דוגמה לשילוב נכון של פעולה. ובסופו של יום, מגיע גם הצורך להשתמש בטכניקות הקרביות של הקרב המשולב. ראה: 'חומת מגן' או המבצעים הממוכנים בעזה בשנים 2002-2004, ובדומה לכך המבצעים בפלוגיה, עיראק, 2004. כלומר, כל קשת המבצעים רלבנטית, לפי הצורך המבצעי, ולפי התפיסה והתו"ל הרלבנטי.

ההשוואה לעיראק - שכם, בגדד ומערב עיראק

מחוז אל-אנבר: מערב עיראק

ההשוואה לעיראק היא השוואה חשובה, שכן בעיראק מתנהלת מזה ארבע שנים מלחמה כנגד גרילה וטרור - מלחמה שהחלה מיד עם התמוטטות המשטר בעיראק, בעקבות מלחמת 'חירות לעיראק'. הלחימה בפלוגיה בהקשרה הצבאי מתוארת במפורט בספר זה, ההשוואה חשובה. התבוננות בלחימה כנגד הטרור והגרילה בבגדד ובמערב עיראק 2004-2008⁹ מעניינת ומאפשרת למידה מבצעית חשובה וכוללת.¹⁰ בספטמבר 2007 במערב עיראק הוטלה על אוגדתו של האלוף אלן (MajGen Allen) המשימה הבאה: בשיתוף עם הנהגת אזור אל-אנבר ובמשותף עם צוות השיקום הארצי האמריקני, תנהל האוגדה מבצעי לחימה ומבצעים אזוריים, תכניע את אל-קאעידה עיראק (AQI), תנטרל את ההתקוממות במחוז, תבנה יכולת ביטחון, יכולת ממשל ותאפשר פיתוח כלכלי, על מנת לאפשר העברה של הסמכות השלטונית והביטחונית

⁸ ראה בספר זה, בתוך סא"ל ירון פינקלמן, **לחימה קסבאית - טקטיקה ויכולות**.

⁹ פגישה עם מח"ט צפון-מערב בגדד, עם מפקד אוגדת מערב עיראק, ועם מג"ד מקרבות האמריקנים בפלוגיה ב-2004 אפשרו לי להבין את הכתוב לעיל. בשיחה שקיימתי עם גנרל גיימס נ' מאטיס, מפקד הקרבות בפלוגיה מיקד הגנרל את הנושאים הללו: מודיעין, אש, תמרון קרקעי ומבצעים מיוחדים, מבצעי אינפורמציה המשולבים במבצעים קונקרטיים, כדרך לפעול במרחב עירוני כמו פלוגיה.

¹⁰ ראה הערתו של מח"ט שומרון על חשיבות הלמידה המבצעית בלחימה כנגד טרור וגרילה: בתוך המאמר **עקרונות וכללים ללחימה בטרור בחטמ"ר שומרון**, "תשתית של ידע ולמידה מבצעית מתמשכת - יצירת תשתית ידע רחבה ורלוונטית על בסיס גיאוגרפי, מקצועי ותורתי, כולל תפיסה מבצעית ברורה..."

לממשל ולצבא העיראקי (ISF).

מחוז אל-אנבר גובל במערב עם סוריה, ירדן וסעודיה, ובמזרח נושק למרכז עיראק, אגן הפרת והחידקל. השטח גודלו כשטחה של בריטניה. הערים העיקריות: רהווה, הית, אל-אסאד, רותבה, פלוגיה, רמאדי, בסדר גודל שמעל 200,000 תושבים כל אחת, ועיירות רבות נוספות במדבר המערבי של עיראק. סך כול האוכלוסייה במרחב: כ-1.5 מליון תושבים. בכל אחת מהערים נמצא קסבאות במאפיינים דומים מאוד לעיר שכם, ובהנהגות אוכלוסייה דומה למתואר במחקר. על המרחב העצום הזה היו אחראיות שתי חטיבות במבנה האמריקני BCT כאשר האויב העיקרי בהגדרת האמריקנים, הוא אל-קאעידה עיראק. פעילות הכוחות בשטח היא קשה מאוד מבחינה פיסית, חום גבוה ביום וקור בלילה. המבצעים ההתקפיים רוכז בערים. עיקר המבצעים במרחב היו מהסוגים הבאים: מבצעי מעצר וחקירה; מבצעי סיכול ממוקד; מבצעי פשיטה; מבצעי חסימה וסריקה. השימוש במודיעין, יומינט, ויזינט וסיגינט במבצעים אלה היה נפוץ וחיוני. כלומר, החטיבות המרחביות בשטח האורבאני פעלו בשלושה מרכיבים: האחד, **מבצעים התקפיים והגנתיים**. המאמץ העיקרי היה במבצעים ההתקפיים ואילו המבצעים ההגנתיים נועדו להגן על הכוחות והבסיסים הקבועים; המרכיב השני בפעולה, היה **בניית כוח עיראקי שישתף פעולה עם האמריקנים** בשליטה וביישום הביטחון האזורי, ובעתיד יהיה המועמד לקבל את האחריות על האזור כולו; במקביל לכך **המאמץ האזרחי** פעל בשני כיוונים, ובאבטחת האמריקנים והעיראקים: בניית יכולת שלטונית, ובניית יכולת כלכלית.

באיו"ש, בניית יכולת שלטונית יכולה להיות מוגדרת כקיום היכולת השלטונית וקיום היכולת הכלכלית. הרעיון האמריקני הוא כי בנייה וקיום של יכולות אלה יאפשרו ירידה משמעותית של הטרור והגרילה. טיפול במרכיבי השורש של הבעיה במקביל למבצעים התקפיים והגנתיים. כמובן שכל הפעולה תיערך בחסות היכולת המבצעית הצבאית.

המצב הפלסטיני אינו המצב העיראקי. אולם, הרעיון שווה בחינה. במקביל לכל אלה עסקו האמריקנים במחוז אל-אנבר בבניית כוח משטרה עיראקי חזק, מתוך הבנה שארגוני הפשע מחוברים היטב לפעילות הטרור, והטיפול בארגוני הפשע צריך להתקיים על-ידי הכוחות המקומיים. שמירת הסדר הציבורי כנ"ל. גם רעיון זה חשוב ליישום אצלנו, אם כי המצב שונה בהקשר הטקטי שלו. עם זאת, הרעיון נכון באותה מידה. הקשר של ארגוני פשע מקומיים לטרור מזין אותו ומהווה מרכז כובד. דרכו גם אפשר לחדור לארגונים. לפי כך, העיקרון הוא: משטרות חזקות בתוך הערים; יחידות עיראקיות כנגד מתקוממים מחוץ לערים; יחידות עיראקיות בגבולות סוריה, ירדן

וסעודיה; ואוגמ"ר המורכב משתיים-שלוש חטיבות מרחביות אמריקניות, המבצעות פעילות התקפית, הגנתית, ושיקומית אזרחית.

המצב המבצעי הקבוע באזור זה בשנתיים האחרונות, במהלכן בוצעו המשימות ויישום הרעיון לעיל, הוא התמודדות בלתי פוסקת של האוגדה בטרור ובגרילה, בכל המרכיבים המוכרים: מרכיבים צבאיים, מרכיבים אזרחיים, תוך שיתוף מלא של כל המערכות הנוגעות בדבר. ההצלחה העיקרית המתוארת על-ידי האמריקנים באזור זה, היא ההצלחה בלחימה כנגד אל-קאעידה. אולם, הפעילות אינה מאפשרת ייצוב המצב ללא פעולה רצופה ולאורך זמן. יכולת ההתאוששות של הטרור דומה ליכולתו בשכם. מדובר ביכולת בסיסית טובה מאוד, ובמוטיבציה להילחם ברמה גבוהה. המרכיב המשפיע המשמעותי ביותר מתברר כנוכחות הפעילה בשטח, ובמרחבים האורבאניים בהם מרכז הכובד הוא האוכלוסייה המקומית. הדבר גוזר פעולה רצופה והתקפית, שימור היוזמה וההתקפיות ואיתור הזדמנויות מבצעיות כדברי מח"ט שומרון במאמרו.

שיטה מעניינת של פו"ש במרחב עצום כגודלו של אל-אנבר, ראויה להתבוננות. ראשית, ההשקעה הרבה בשיחיים המקומיים בכל עיר, בשכונות, מוכיחה את עצמה. כלומר, הם הקובעים בשטח, והם המנהלים את השגרה ולא ארגוני טרור וגרילה רחוקים. המקומיות היא המרכיב החזק בשטח. ברצונם של השיחיים המקומיים וראשי החמולות תתנהל פעילות טרור או פשע, וברצונם היא לא תתנהל באזור השבטי שלהם. השיטה בה נקטו ב'אוגמ"ר' אל-אנבר, הייתה הגעה מרוכזת לעיר עם כל גורמי הפעולה ביחד - הגורמים המבצעיים והגורמים האזרחיים המטפלים בצורכי העיר. אין מצב כזה אצלנו בצה"ל, אך המיקוד כאן הוא בטיפול המקביל בטרור ובצורכי האוכלוסייה האזרחית. הצלחה עם מרכיב האוכלוסייה האזרחית גורמת, לניסיונם של האמריקנים, לדחיקת הטרור מהמקום בו הם, השיחיים המקומיים, שולטים. מהלך אמריקני זה היה תמיד מגובה בהשקעה כספית ניכרת, הן לצרכים אזרחיים - דת, תרבות, פנים, משכורות למשתפי פעולה, והן לצרכים של קשר עם שיחיים מקומיים וראשי חמולות, שבסופו של יום, באותו הזמן, וגם כיום, נמצאים ברשימת מקבלי המשכורות של הצבא האמריקני, או של הממשל האמריקני.

בגדד

בגדד ושכנותיה דומות לשכם במובנים רבים, אם כי בגדד גדולה הרבה יותר משכם. **האיום בבגדד מתמקד במספר מרכיבים:** האחד, השיעים והסונים; השני, צבא בדר וצבא אל-מהדי; והשלישי, אל-קאעידה עיראק. לא אפרט נוספים בפרק זה,

אולם אומר כי קיימים אחרים המשולבים בסביבת אלה. המאבק בין ארגונים/מיליציות שיעיות למיליציות סוניות - מספר גדול של ארגונים/מיליציות סוניות - יוצר לחימה אינטנסיבית בכל מרכיבי הטרור והגרילה. ההשפעה הצבאית, התרבותית והדתית האיראנית קיימת בעיקר בצבא באדר וצבא אל-מהדי. לצד אלה קיימים הגורמים המקומיים, החמולתיים, גורמי הכוח בשכונות העיר, השיחיים המקומיים, שהשפעתם גדולה ביותר, ולמעשה בעיר הם המשפיעים ביותר (בעלי הבית). ארגוני הפשע המקומיים משולבים ומופעלים על-ידי השיחיים המקומיים. שילוב הפשע לתוך חיי הטרור והגרילה הוא מושלם. (לכן במקום בו אין משטרה חזקה, הטרור והפשע מתגברים ומזינים זה את זה, והאוכלוסייה אינה מצליחה לחיות בשגרת חיים נורמאלית כלשהי, עד כמה שניתן להגדיר נורמאליות בבגדד).

היעד האמריקני הוא לצמצם את האיום בכללותו, האיום השיעי ואל-קאעידה נחשבים לאיום העיקרי על היציבות במרחב האחריות. אל-קאעידה עיראק חודרים לתוך שכונה מבחוץ, מקימים תא קטן, ועם הזמן מסביר המח"ט האמריקני מתחילים לזהות תופעות כמו: הפסקת מכירת סיגריות, הפסקת מכירת אלכוהול, חנויות סוורות נשרפות, מוצאים גופות של אנשים עם אברי גוף מקוצצים - למשל ידיים, מעיד על הענשה דתית אסלאמית, מוצאים תופעות של סקילה באבנים, תושבי השכונה(עשרות אלפי אנשים) מפסיקים לתקשר עם סוכנויות שלטוניות מקומיות, הנשים מתחילות להסתובב עם רעלות במקום בו קודם לכן הסתובבו עם גייס - כל אלה מציגים מצב בו אל-קאעידה שולט בשטח. אל-קאעידה פועלים כנגד כולם, כלומר מטרתם יצירת סביבה אסלאמית והחזרת החוק הדתי האסלאמי הלכה למעשה. האלימות שאל-קאעידה עיראק מפגינה היא הקיצונית ביותר.

איום כזה מחייב מבחינת האמריקנים יציאה למבצע רחב היקף, שיכול להגיע למבצע בגודל 'חומת-מגן', או המבצעים בפלוגיה¹¹ 2004.

משימת החטיבה האחראית על צפון-מערב בגדד מעניינת בהשוואה למשימת חטמ"ר שומרון במרחב שכם:

משימתה ב-18 באוקטובר 2007 הוגדרה: לנהל קרב משולב, ולבצע מבצעי לחימה מכל קשת המבצעים, לאבטח ולהגן על האוכלוסייה על-ידי הכנעת הגרילה והטרור וארגוני הפשע במרחב האחריות של החטיבה, הפחתה של פעילות הכתות(תאי התקוממות כיתתיים/דתיים) המקומיות, תוך העלאת היכולת המבצעית של הצבא העיראקי ויכולת הממשל המקומי.

¹¹ ראה הפרק בספר זה: רס"ן אבי בלוט, הלחימה בעיר מזרח-תיכונית בראייה השוואתית.

מפקד החטיבה טוען שלא מדובר בלחימה נגד טרור וגרילה בלבד, אלא מדובר בעבודת ממשל עירונית שלמה. המח"ט מפקד אם כך על מרכיבי כוח רבים ושונים, מחטיבות שונות, בשילוב עם כוחות עיראקיים, עם מינהל אזרחי מורכב, עם יחידות מודיעין מסוגים שונים, משימת חטמ"ר קלאסית שבצה"ל מכירים היטב. הדמיון מצביע על הקשר ועל ההקשר, עם זאת יש להבחין בשוני. הכנעת אל-קאעידה היא מרכזי כובד, עם זאת לחימה כיתתית בין כתות שונות בשכונות מסוימות היא בעיתו של המח"ט, הלחימה והמאבקים בין השכונות השיעיות לשכונות הסוניות הם מעניינו, והעובדה ששירותי החירום, הרפואה, החשמל ואחרים פועלים באחוזי יכולת בודדים גם היא מעניינו. השימוש בתשלומים כספיים למשתפי פעולה ולארגונים מקומיים משתפי פעולה מוכיח את עצמו לדברי המח"ט, אולם מהלך זה יכול לבוא לידי ביטוי רק בשהות ארוכה בשטח ואחרי לימוד מעמיק של התנאים הקיימים בו. מצד אחד לחימה בטרור, במבצעים דומים למבצעי לחימה בטרור שצה"ל מבצע באיו"ש ובאזח"ע, תלוי באינטנסיביות הפעולה. מבצעים דומים למבצע 'הרמת כוסית' המופיע בספר זה, אולם ארוכים יותר בזמן. כניסה למרחב צפון מערב בגדד ומעבר מיעד 'אלמנה' אחד למשנהו בשכונות העיר, ברציפות לאורך שבועיים ויותר. היכולת המבצעית המקצועית בביצוע, בתחקור ובלמידה המבצעית בחטיבת שומרון, לאורך זמן יוצרת יתרון יחסי לחטיבה שחסר לחטיבה האמריקנית. ההמשכיות של החטמ"ר האמריקני נקטעת כל שנה בזמן החלפתו שהיא החלפה מלאה של עיקר שרשרת הפיקוד.

בהתמודדות מול האיום המתואר, ובהתאם להגדרת המשימה של המח"ט האמריקני, האתגר המבצעי הראשון בצפון מערב בגדד (גם בימים אלה - כל עוד האמריקנים בעיראק) הוא להכניע את הקיצוניים השיעים והסונים. מתוכם יוצאת עיקר פעילות הטרור האגרסיבי הקטלני ביותר. לשם כך מבצעת החטיבה רצף של מבצעים התקפיים, מבצעים הגנתיים ומבצעי ייצוב התשתית האזרחית. המבצעים המתוארים בספר זה בפרק התחקירים יכולים תשתית מצוינת ללימוד התחום הזה של מבצעים גם בבגדד. כלומר, הם גנריים בלחימה נגד טרור, והרעיונות המבצעיים שהם מגלמים יאפשרו להשיג הישגים גם בעיראק. לדוגמא: מבצעי לחימה - 'אלמנות' מסוגים שונים, מעצר וחקירה, פגיעה ממוקדת, סיכול ממוקד ופגיעה בשרשרת הפיקוד של הארגונים באזור האורבאני, מבצעי לוחמה פסיכולוגית - הפצת שמועות ומבצעים מעשיים התומכים את הפצת השמועות, שימוש בסיגינט, יומינט ומשתפי פעולה מקומיים בתוך מבצעי ל"פ ולו"ם, ופיתוח טכניקות פטרול וצלילה מתאימים לשטח הספציפי - כל אלה מוכיחים שהדמיון רב מהשוני, ואכן ניתן ללמוד משכם למקומות אחרים.

שיטת הפעולה בצפון-מערב בגדד התבססה על פעולה בתוך השטח, שמירה על חופש פעולה מבצעי בכל מקום בעיר, ופעולה מבצעית במגע ישיר כנגד הטרור - לחימה ממש - מבצעים התקפיים, כאשר במקביל מתנהל מאמץ מבצעי של שיתוף פעולה עם השיחיים המקומיים. ניצול הסדקים בין הארגונים לרכישת משתפי פעולה באמצעות תשלומים כספיים רצופים - הכללתם כימקבלי משכורות של הצבא האמריקני, ופעולה של הצבא העיראקי בצמוד לאמריקנים (ISF). פעילות המודיעין האמריקני לא משתפת את העיראקים, בכל הנוגע לשימוש במשאבי מודיעין ייחודיים - כגון, סיגינט ויומינט.

לצד זה, עריכת מבצעים מיוחדים בתוך המרחב - כשהאמריקנים חווים קושי בשילוב המבצעים האלה לתוך פעילות החטיבה. במקרים רבים יש ניגוד עניינים בין שיטת הפעולה של המח"ט לבין אופי הפעולה של המבצעים המיוחדים. הדבר נובע מההבדל במשימות. **הלקח החשוב** הוא שהמאמץ של המבצעים המיוחדים צריך לבוא מתוך הבנת סביבת הפעולה של החטיבה. אחרת, מבצעים שמסתבכים עלולים למחוק חודשים ארוכים של הצלחה בשיתוף המקומיים במאמץ הלחימה. הדבר נובע מהפעלת כוח קיצונית, במקרה הנדרש, ללא תיאום עם גורמי החטיבה, ובסופו של מבצע עלול להתרחש מצב בו משתפי פעולה או בני משפחותיהם נהרגים כתוצאה מאי היכרות עם הסביבה בה נלחם הכוח המיוחד. אין שאלה לגבי הצורך במבצעים מיוחדים, האתגר הוא שילובם הנכון. שיטות הפעלת האש דומות לשיטות של צה"ל במשולש המחרב בין: המודיעין - הסנסורים; לבין המשימה - היעד לתקיפה; הפו"ש והשו"ב.

חלוקת האזור למרחבי פעולה גדודיים היא המפתח, ועריכת מבצעים רצופים של סריקות אחר תשתית פח"ע, סיכולים ממוקדים, מעצרים וחקירות. למעשה, המח"ט העיראקי מזכיר מפקד חטמ"ר ישראלי. כלומר, האמריקנים למדו את המתרחש בצה"ל היטב והטמיעו זאת בבגדד. זה מהווה הוכחה לרעיון של שכם כמודל. ההיגיון הוא פשוט, עלינו לממש את הרעיון של שכם כמודל לפעילות באזח"ע, כולל לתכנון האופרטיבי שם.¹²

¹² הרחבה בנושא העיראקי נמצאת בעבודת מחקר בנושא במעבדה התפיסתית: אע"ץ אל"ם (מיל') גיורא סגל, מה ניתן ללמוד מהלחימה בעיראק, 2008.

שכם כמודל לחימה אפשרי בערים -

בעזה, בערים בלבנון ובערים בסוריה¹³

מרחבים אורבאניים הם השטח הקשה ביותר ללחימה. המרחב האורבאני מעשה ידי אדם, נבנה במשך שנים רבות, והוא מכיל צורות שונות של בנייה: מאורגנת ובלתי מאורגנת; זמנית וקבועה; מעל פני הקרקע ומתחת לפני הקרקע. עם התקדמות הזמן (מעשרות ועד אלפי שנים) השינויים העוברים על השטח האורבאני יוצרים בו רבדים של שכבות שטח והריסות, תשתית תת-קרקעית מסועפת, שבמידה רבה מתארת את ההתפתחות ההיסטורית של המרחב האורבאני. חקירה היסטורית ומדע הארכיאולוגיה, חושפים אלפי שנות היסטוריה של האזור האורבאני - מערכות מים תת-קרקעיות, מערכות של מנהרות מעבר תת-קרקעיות ועוד.

הסיבות להיותה של הלחימה בשטח הבנוי כה קשה, טמונות בהעצמת יתרונות המגן מחד מול מזעור היתרונות של התוקף מאידך. מאפייני הלחימה של שדה הקרב הטקטי, כגון: פיקוד בלתי אמצעי; שליטה בקרבות מגע; הבנת המצב המבצעי והתמצאות במרחב הלחימה; אי-הוודאות הרבה; והמרכיבים הפסיכולוגיים של הלחימה - מקבלים משנה תוקף בלחימה בשטח הבנוי בכלל ובשטח הבנוי העירוני בפרט.

לחימה עירונית בעימות מוגבל כנגד כוחות בלתי סדירים, מאפיינת כיום את העימות הנוכחי של ישראל בפלסטינים כמו גם את העימות של הצבא האמריקני והבריטי בעיראק ובאפגניסטן. צה"ל נדרש לעתים קרובות לבצע משימות מורכבות בשטחים אורבאניים. בחודשים מרס-אפריל 2002, במסגרת המערכה כנגד הטרור והגרילה 'חומת מגן' נערכו בישראל מבצעי לחימה רבים מסוגים שונים.

העובדה שצה"ל לחם בעבר בשטחים אורבאניים, נלחם בהם כיום ויילחם בהם בעתיד, מחייבת להבין כי הלמידה המבצעית מהלחימה באיו"ש, באזח"ע ובלבנון, הגם שהיא בעלת מאפיינים ייחודיים לאזורנו, אינה מנותקת מהקשרי הלחימה בעימותים מוגבלים בעולם, ובוודאי שאינה מנותקת מלחימת הרוסים בעבר והאמריקנים והבריטים כיום בעיראק ובאפגניסטן.

הדבר נכון גם בכיוון ההפוך - ניתן ורצוי ללמוד מהם. העובדה שמרכיבים רבים של הלחימה בעיראק אומצו על-ידי האמריקנים, הבריטים, הגרמנים והאוסטרלים, מתוך הניסיון של לחימת צה"ל בגרילה ובטרור, מוכיחה את האוניברסאליות של הניסיון והידע המבצעי הצה"לי, שנצבר בשנות הלחימה הרבות בטרור ובמיוחד מאז

¹³ ראה במאמר הגיאוגרפיה המבצעית ומיומנות הלחימה הקסבאית בעיר העתיקה של שכם, ובנספח של רס"ן מוטי ריץ' - ניתוח מבצעי של העיר העתיקה בדמשק.

שנת 2000. עובדה זו מוכיחה את הטענה כי חטמ"ר שומרון ושכס במיוחד יכולים להיות מודל ללמידה מבצעית של הלחימה במרחבים אורבאניים - בערים גדולות, בזירות המבצעים השונות של צה"ל.

מכאן הצורך, ראש לכול, להעביר את תוצרי הלמידה המבצעית הזו מאיו"ש לאזח"ע וללבנון, ולהטמיע את התוצרים והלקחים בתכנון המבצעי ובתכנון האופרטיבי של צה"ל בזירות המבצעים האופרטיביות, ובתהליכי בניין הכוח, בהקשר של יכולות מבצעיות נדרשות.

כאמור, הלימוד הדחוף והמידי, הוא משכס לעזה ורפיח.

הפעלת שיטות הפעולה שנלמדו בשומרון, בעיר עזה או בעיר רפיח, בזמן שהות מבצעית במרחב הלחימה, למשל, במסגרת מבצע להפסקת שיגור והשמדת תשתית טרור, תהיה גישה נכונה מבחינה מבצעית. הדבר נכון באותה מידה ללבנון. פעולה בעיר בשיטות אלה, באופן מידי ועוקב, לכיבוש המרחב, היא מאוד יעילה. ראה הדוגמה בבגדד. וזאת, תוך כך שאנו מוצאים מלמידתנו את משך הזמן שנדרש לאמריקנים להבין את זה.

הדבר נכון ללוחמה במרחב אורבאני, המשלב בין לוחמה קונבנציונאלית ללוחמה כנגד טרור וגרילה. המעבר להחזקת המרחב העירוני גוזר התארגנות מבצעית לביצוע משימות בשיטה זו. כלומר, המעבר מתמרון התקפי בסוריה להחזקת עיר גדולה בשיטות אלה, צריך להיות מידי. באותה המידה, שכס מהווה דגם ללימוד הנושא - למשל, לפעילות אפשרית של צה"ל בעיר לבנונית, כדוגמת נבטיה.

הבנת העיר, לימוד הקסבה, הבנת מיומנויות הלחימה הקסבאית, 'העקרונות והכללים ללחימה בשטח קסבאי צפוף'¹⁴ המתוארות היטב בספר זה תורמת רבות. אין עיר ואין כפר ללא קסבה, הקסבה משמשת כאבן-ראשה להבנת תהליכים רבים. תרומתה של חטיבת שומרון להבנה מבצעית תפיסתית זו - ערכה המבצעי לא יסולא בפז.

¹⁴ גדס"ר 35, מפקד הגדס"ר סא"ל ירון פינקלמן, לחימה קסבאית - טקטיקה ויכולות, (עמ' 259).
המעבדה התפיסתית וחטמ"ר שומרון, מאי 2008.

לסיכום:

- ניתן ללמוד רבות מהמענה המבצעי לאיום הטרור והגרילה שהתפתח באיו"ש בשנות הלחימה האחרונות ובמיוחד מאז מבצע 'חומת מגן' ושנות הלחימה בטרור 2002-2005, ובחטמ"ר שומרון במרחב האורבאני של שכם מאז 2005 ועד היום - מאי 2008.
- שכם מהווה מודל ללמידה מבצעית אודות הלחימה בעיר, וניתן להעביר את לקחי הלחימה במבצעים בעיר שכם כנגד טרור וגרילה למבצעים בזירות המבצעים של צה"ל, בדגש על אזח"ע - העיר עזה והעיר רפיח; לבנון - הערים הגדולות; סוריה - הערים הגדולות.
- הרעיון של השימוש בעיר כמודל ללמידה מבצעית הוא רעיון נכון של חטיבת שומרון ומהווה דגם של תהליך ללימוד האתגרים המבצעיים בלחימה כנגד אויב במרחבים אורבאניים, הן כנגד אויב קונבנציונאלי והן כנגד טרור וגרילה, ובמיוחד כנגד איום משותף.

התאמה מבצעית למרחב הפעולה המבצעי הקונקרטי נדרשת, ובצורה מקצועית (התאמה זו היא עניין למפקדים מקצועיים), אך התובנות והמסקנות המבצעיות הנובעות ממחקר מטה מבצעי רחב זה מגדירות: אין הבדל בין שכם לבין עזה או רפיח, ובמובנים רבים אין הבדל בין שכם, בגדד, נבטיה לבין עיר בסוריה. עלינו להתייחס לגופם של הדברים ולהעביר את הידע המבצעי באופן מסודר וראוי לתפיסות מבצעיות ולתו"ל. הידע חייב להגיע בדחיפות למפקדים ולקציני המטה, להכשרה ולאימונים, ולגורמים המבצעיים, הפועלים ברציפות להשגת משימותיהם בלחימה הבלתי פוסקת כנגד הגרילה וארגוני הטרור.